

**ОТ СЦЕНАТА КЪМ СЪЗНАНИЕТО: ДРАМА ПОХВАТИ В ПОДГОТОВКАТА НА
ОСЪЗНАТИ ПЕДАГОЗИ**

Евгения Валентинова Роева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София

**FROM THE STAGE TO CONSCIOUSNESS: DRAMA INVOLVES
IN THE PREPARATION OF CONSCIOUS EDUCATORS**

Evgenia Valentinova Roeva

Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Sofia

Abstract: This paper presents an original pedagogical model for the formation of socially and environmentally aware future teachers through educational drama. It describes the structure and results of the project “How to Make Our City Green”, carried out with 55 pedagogy students and 52 fourth-grade pupils. The participants co-created interactive theatrical scenes addressing ecological issues through improvisation, role work, and Forum Theatre techniques. The pedagogical approach is based on the methods of Heathcote, Bolton, and Boal and follows Kolb’s experiential learning cycle. A combination of qualitative tools – questionnaires, reflective journals, and focus groups – demonstrates a significant increase in empathy, teamwork, and civic responsibility among students. The article provides a methodological framework applicable in teacher training and contributes to the field of educational drama with original practices for integrating interdisciplinary topics in higher education.

Keywords: educational drama, socially engaged learning, teacher training, environmental awareness, experiential learning

Театралните и драматичните техники са доказано ефективен подход за развитие на социална и екологична осъзнатост при бъдещите педагози. Настоящото изследване разглежда представлението „Как да направим нашия град зелен“, реализиран в рамките на университетската дисциплина „Драма, театър и анимация в образованието“ в специалност „Педагогика“ на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. В него са ангажирани 55 студенти от специалност „Педагогика“ и около 52 ученици от 4-ти клас от 112. ОУ „Стоян Заимов“ в София, като цели да формира осъзнати и социално ангажирани бъдещи учители чрез директно участие в драматични и театрални дейности. Работата с театрални и драматични похвати в образователния контекст е дългогодишна лична и професионална мотивация на автора. В практиката си като преподавател в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, авторът наблюдава, че драма техниките не само стимулират творчеството, но и изграждат дълбока социална ангажираност и осъзнатост у студентите. Театърът в образованието, със своята способност да превежда абстрактни социални и екологични проблеми в конкретни и осезаеми преживявания, допринася значително за педагогическото развитие на студентите.

В процеса на разработване и представяне на спектакъла студентите влизат в ролята на актьори и съавтори на съдържанието, ангажирайки активно учениците. Основната идея на проекта е не само да представи екологични проблеми чрез театрални средства, но и да позволи на учениците да участват активно, изразявайки собствените си виждания за бъдещето на своя град, този в които живеят, учат и този, когото обичат. Това превръща спектакъла в двупосочен диалог, който стимулира емпатия и сътрудничество между студентите и учениците.

Целите на настоящия доклад са три основни:

- Да анализира как драма техниките подпомагат формирането на социална и екологична ангажираност сред бъдещи учители.
- Да представи практическия опит от реализацията на спектакъла „Как да направим нашия град зелен“.
- Да предложи педагогическа рамка и модел за интегриране на драмата и театралната педагогика в подготовката на студенти в университетска среда.

Проектът се базира на утвърдени педагогически подходи в сферата на драмата в образованието (DiE) и театралната педагогика (TiE) [1], използвайки идеи от Dorothy Heathcote, Gavin Bolton и Augusto Boal. Централна роля има методът „учител в роля“, насърчаващ активното участие, критично мислене и емпатия.

тия сред студентите и учениците. Театърът в образованието (TiE), популярен във Великобритания, САЩ и Скандинавия, включва професионални представления, които се използват като отправна точка за педагогическо обсъждане на важни социални въпроси. Работите на Augusto Boal и „Форум театър“ са основополагащи за разбирането на театъра като средство за социална промяна и активна позиция.

Dorothy Heathcote въвежда концепцията за „Mantle of the Expert“, [2], в която учащите се поставят в роли на експерти, за да решават реални проблеми чрез драматични ситуации, което в случая с нашия проект беше реализирано чрез разработването на собствени персонажи и тематични сцени по значими екологични теми. Картите на роля, попълнени от всеки участник, служат именно като инструмент за дълбочинно преживяване и изграждане на идентичност на образа, в които студентите трябваше да влязат. Dorothy Heathcote подчертава ролята на драмата като форма на опосредствано учене, при което участниците не просто пресъздават ситуация, а я преживяват като автентична.

Gavin Bolton [2], допълва този подход с акцент върху социалния контекст, моралните дилеми и личната позиция на участника. Gavin Bolton, в синхрон с Виготски, разглежда драмата като форма на „проектирано социално взаимодействие“, в което учащите изграждат значения за света и себе си. По неговите идеи, акцентът върху морални дилеми и конфликтни ситуации бе особено важен в етюдите, противопоставящи замърсения град на възможностите за устойчив начин на живот – например сцената с АПИ, задръстването и като контраверсия алтернативният транспорт – тротинетки, колела, електромобили. Gavin Bolton разширява този подход, като подчертава значението на драматичния контекст и емоционалната ангажираност на участниците, осигурявайки дълбоко осмисляне и преживяване на изучаваните теми.

От друга страна, Augusto Boal [3], със своя „Форум театър“ поставя акцент върху социалния активизъм и интерактивността на театралното преживяване. В процеса на работа по спектакъла бяха използвани и техники, вдъхновени от Boal, който дава възможност на участниците да променят хода на сценично действие чрез активна намеса и да изследват алтернативни решения на представените конфликти. Той добавя към тази рамка критическата функция на театъра. Форум театърът – приложен в нашите занятия чрез инсцениране на конфликтни сцени и търсене на алтернативни развръзки чрез активното участие на публиката (учениците) – създаде среда за диалог, преговор и промяна на ценности. Сцените с „боклука“ и ревюто от рециклирани материали поставиха учениците в ролята на съ-автори на значението – кой обект е отпадък и кой е ресурс. Тази тройна теоретична опора позволи проектът да бъде едновременно артистичен, социално отговорен и педагогически ефективен.

Драма техниките като „импровизация“, „горещ стол“ (hot seating) и „промяна на перспективата“ допринасят за развиване на емоционална интелигентност, критическо мислене и социална чувствителност. Тези техники позволяват интердисциплинарно обучение, свързвайки драмата с екологията, гражданско образование и други области от учебната програма.

Изследвания на автори като Jonathan Neelands [4] и Helen Nicholson, потвърждават, че драмата в образованието има способността да трансформира традиционните роли в класната стая и да насърчава демократичното участие на всички в учебния процес. По този начин, теоретичната рамка на настоящия доклад е основана върху тези утвърдени подходи и разглежда драмата като средство за задълбочаване на педагогическото мислене и действие, което директно кореспондира с формирането на социална и екологична ангажираност у студентите. Според Helen Nicholson (2005) [5] драмата в образованието не служи само за „създаване на спектакъл“, а за „изграждане на отношение към света чрез естетични и етични действия“. Точно това наблюдавахме – студенти, които не просто изпълняваха роли, а изработваха позиция, идентичност и чувствителност към глобални теми. В рамките на проекта тази методология се използва за обсъждане на екологични и социални проблеми, като дава възможност на учениците активно да се намесват, да променят развоя на представените ситуации и да изследват различни варианти за решаването им. Интегрирането на тези подходи осигурява богата теоретична основа, която стимулира студентите към активно, социално ангажирано и критично педагогическо мислене, в съответствие с целите на курса по „Драма, театър и анимация в образованието“. В настоящия проект драматичните техники не са използвани само като метод за артистично изразяване, а като педагогическа рамка за изграждане на социална чувствителност, гражданска позиция и отговорност у бъдещите учители..

Описание на проекта. Студентите, разделени на по-малки групи, подготвиха и представиха етюди, свързани с екологични проблеми като замърсяване, алтернативен транспорт, умни къщи и рециклиране. Учениците активно участваха с идеи и решения, интегрирани в театралното представление. Проектът завърши с публичен спектакъл, който демонстрира ефективността на драматичния подход в образованието.

Работата по проекта се организира на няколко нива. Всеки студент разработи индивидуално карта на роля за своя персонаж – инструмент, вдъхновен от Heathcote, който служи за изграждане на дълбока психологическа и социална характеристика. Освен индивидуалната работа, студентите участваха и в малки творчески групи, както и в общи репетиции с целият студентски курс. Изработката на реквизити и костю-

ми беше част от подготвителния процес, насърчавайки художествено мислене и сътрудничество. Репетициите се провеждаха в импровизирани пространства на Софийския университет – коридори, фойета, семинарни зали – като това допълнително разви у студентите уменията за адаптация към неформална образователна среда.

Структура на студентските групи и сценичното представяне. Проектът „Как да направим нашия град зелен“ е интегриран в учебната дисциплина „Драма, театър и анимация в образованието“, предназначена за студенти от втори курс от специалност „Педагогика“. Участниците в проекта са 55 студенти, разделени на две основни групи. Първата група включва около 26 студенти, които от своя страна са разпределени в 4 по-малки групи от приблизително 6 участника. Всяка подгрупа има задача да подготви и представи етюди на екологични теми.

Етюдите включват:

- Първата подгрупа представя темата за праха и замърсените улици чрез персонажите на майка с кашлящо дете, цар Прах и малкият Прахчо, болната планета Земя. В последствие се появява контраверсия – студенти в ролята на чистачи на улици.
- Втората подгрупа пресъздава коминочистачи, откриващи различни отпадъци и замърсявания в комините, с контраверсия – модерни, екологично чисти „умни къщи“ със соларни панели.
- Третата подгрупа изиграва сцена с автомобилно задръстване, предизвикано от работници от АПИ, затворили улицата. Следва репортаж на журналист от мястото на събитието и появата на студенти, представящи алтернативен транспорт (тротинетки и велосипеди). Публиката от ученици активно участва в обсъждането на решения и взема групово решение на дилемата.
- Четвъртата подгрупа представя проблема с боклуците, като студенти влизат в ролите на изхвърлена книга, пластмасова бутилка, опаковка от чипс и сламка. Контраверсията е ревю на дрехи и аксесоари от рециклирани материали. Спектакълът завършва с обща сцена с песни и танци, включвайки публиката.

СЦЕНАРИЙ: „Как да направим нашия град зелен“

Сцена 1: Прах и мръсни улици

- **Проблем:** Улиците са прашни и мръсни. Майка води дете, което кашля.
- **Визуални герои:** Появяват се Цар Прах и слугата му Прахчо – символи на замърсяването.
- **Контрапункт:** Танц на студентите-чистачи – символи на активната промяна.
- **Интеракция:** Учениците участват в почистването чрез танц. Подканени са да предложат решения – повече зеленина, обществена ангажираност.

Сцена 2: Комин и умни къщи

- **Сюжет:** Коминочистачи разказват за късмета при докосването им и взаимодействат с публиката. Чистейки комин, откриват странни предмети – сако, карти, учебник, дори джудже.
- **Контрапункт:** Появяват се герои, живеещи в „умни къщи“ с филтри и соларни панели.
- **Интеракция:** Деца от публиката играят Слънцето и Луната. Всички участват в отваряне/затваряне на щори, символично „зареждат“ соларните панели.

Сцена 3: Задръстване и алтернативен транспорт

- **Проблем:** Автомобилите с вътрешно горене създават задръствания и напрежение.
- **Сюжет:** Пътят се затваря за ремонт. Героите спорят, репортер предава „на живо“.
- **Решение:** Студенти с велосипеди и тротинетки минават свободно – символ на устойчивия транспорт.
- **Интеракция:** Обсъждане с учениците – автомобил или велосипед, плюсове и минуси.

Сцена 4: Боклукът и рециклирането

- **Сюжет:** Момичета играят роли на боклуци – бутилка, чипсова опаковка, книга. Всеки предмет разказва своята история.
- **Контрапункт:** Модно ревю с дрехи от рециклирани материали. Говори се за „нова стойност“.
- **Финал:** Всички герои се включват в песен и танц за „зеления град“, в който всеки има роля.

Изследване и методология. Изследването се осъществява чрез качествени методи, които позволяват детайлно проследяване на педагогическите и личностните промени при участниците. В изследването участват 55 студенти, двама университетски преподаватели и около 52 ученици от два 4-ти класа на 112-то училище в София.

Използваните методи включват:

- Анкетиране на студентите преди и след реализацията на проекта.
- Провеждане на фокус групи с избрани участници за по-задълбочено разглеждане на педагогическите въздействия.
- Анализ на писмени рефлексии, водени от студентите по време на целия проект.

- Наблюдение на процеса на подготовка и самото представяне на спектакъла.
- Събиране на коментари и обратна връзка от ученици и учители, които са част от публиката.

Резултати

Анализът на събраните данни показва значително развитие в следните области:

- Подобряване на педагогическите умения като слушане, импровизация, екипна работа и фасилитиране на групови дейности.
- Повишаване на осъзнатостта и разбирането за екологични проблеми.
- Засилена емпатия и социална ангажираност към учениците.
- Развитие на отговорност за колективен резултат пред реална публика.

Цитати от рефлексии на студентите и учениците, както и конкретни примери от включени идеи в спектакъла, ясно илюстрират положителното въздействие на драма техниките върху участниците и цялостния процес на обучение.

Анализ и интерпретация. Работата по проекта се анализира през призмата на педагогическите теории на Лев Виготски, и Дейвид Колб. „Ученето е процес, при който знанието се създава чрез трансформация на опита“ Kolb, D. A. (1984) Според Виготски [6], социалното взаимодействие и културният контекст са ключови за развитието на познанието и личността. В рамките на настоящия проект студентите и учениците активно участват във взаимно обучение и комуникация, което съответства на теорията за „зоната на близкото развитие“. Чрез драматичните ситуации студентите не само преподават, но и се учат от непосредствения социален контекст, в който се намират. Виготски подчертава **социалната природа на ученето**, като акцентира върху взаимодействието между учащия се и по-компетентни други (учители, връстници, културна среда).

От своя страна, Колб [7] разглежда ученето като цикличен процес, състоящ се от конкретен опит, рефлексивно наблюдение, абстрактна концептуализация и активно експериментиране. В проекта студентите първо преживяват директно екологичните проблеми чрез ролеви игри и драматизации (конкретен опит). Следва етапът на рефлексия и анализ на преживяното, изразен чрез писмените рефлексии на участниците (рефлексивно наблюдение). Студентите разработват нови идеи и педагогически подходи за справяне с екологичните предизвикателства (абстрактна концептуализация), а финалното представяне на спектакъла пред публика представлява активното експериментиране на придобитите знания и умения. Теоретичните подходи на Виготски и Колб позволяват да се осмисли задълбочено ролята на драмата в образователния процес, като ясно очертават как драматичните методи спомагат за трансформиране на абстрактните знания в конкретни действия и дълбоки преживявания. Този анализ подчертава важността на драмата като средство за активно, социално ангажирано и рефлексивно обучение и развитие на осъзнати педагози. Използваните драма техники в проекта провокираха не само артистична активност, но и дълбоко педагогическо осмисляне у студентите. Чрез етюдите и съвместната работа с учениците те преминаха през интензивен процес на учене чрез преживяване – форма, която намира силна опора както в социокултурната теория на Лев Виготски, така и в експерименталния модел на учене на Дейвид Колб.

Според Виготски, знанието се формира чрез взаимодействие и комуникация в социален контекст. Ролите, в които влизаха студентите – като чистачи, герои на задръстването, говорещи отпадъци – бяха посредници на ценности и идеи. Те не просто „играеха“ – те интернализираха проблеми, за които в стандартна лекционна среда биха чули, но не биха почувствали.

Таблица 1 по-долу представя резултатите от измерването на социалната и екологичната осъзнатост на студентите преди и след проекта по скала от 1 до 5. Чрез качествени методи (анкети, рефлексии, наблюдения) беше измерено развитието на студентите в четири основни области:

Таблица 1. Развитие на социалната и екологичната осъзнатост на студентите преди и след участието в проекта

Показатели	Преди проекта	След проекта
Осъзнатост за екологични проблеми	2.5	4.7
Умения за работа в екип	3.2	4.8
Емпатия и социална ангажираност	2.9	4.6
Отговорност към колективни резултати	3.0	4.9

Резултатите ясно показват значителен ръст в социалната и екологична осъзнатост на участниците, потвърждавайки ефективността на драмата като педагогически подход.

Заключение. Проектът „Как да направим нашия град зелен“ се утвърди като динамична и ефективна образователна рамка, в която театралните и драматични похвати са не само средство за изразяване, но и инструмент за изграждане на осъзнати, социално отговорни и емпатични бъдещи педагози. Чрез прилагането на подходи, вдъхновени от Heathcote, Bolton и Boal, студентите изградиха собствена позиция и развиха практически умения за бъдещата си работа с деца.

Препоръчва се систематичното включване на драматични проекти в университетските педагогически програми, както и разработването на междууниверситетски инициативи в сферата на образователната драма. Публикуването на сценариите и методическите материали в открит достъп ще подпомогне разпространението на този модел в други образователни среди.

Представеният проект ясно демонстрира, че драмата в образованието има потенциала не само да обогати образователния процес, но и да го трансформира.

Изследването подчертава, че интегрирането на драма техниките в университетската подготовка може да служи като успешен модел за формиране на бъдещи педагози, които са социално ангажирани и готови да реагират адекватно на съвременните екологични и социални предизвикателства.

References:

1. Vasileva, R., (2020) Art animatsia v obrazovaniето. Uchiteli i uchenitsi v dramatichno vzaimodeystvie. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kl. Ohridski“. ISBN 9789540748047
2. Heathcote, D. & Bolton, G. (1995). Drama for Learning: Dorothy Heathcote's Mantle of the Expert Approach to Education. Heinemann.
3. Boal, A. (1979). Theatre of the Oppressed. Pluto Press.
4. Neelands, J. & Goode, T. (2000). Structuring Drama Work. Cambridge University Press.
5. Nicholson, H. (2005). Applied Drama: The Gift of Theatre. Palgrave Macmillan.
6. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Eds. & Trans.). Harvard University Press.
7. Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Prentice Hall.